

Polityka rozwoju ekonomii społecznej w województwie śląskim

Cezary Miżejewski

STOWARZYSZENIE
NA RZECZ SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Cezary Miżejewski

Polityka rozwoju ekonomii społecznej w województwie śląskim

© Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych
Poznań, marzec 2010
Autor: Cezary Miżejewski.

Przedruk całości lub części niniejszej publikacji możliwy jest wyłącznie
za zgodą właścicieli praw autorskich.
Cytowanie oraz wykorzystanie zawartych w niej informacji dozwolone jest za podaniem źródła.

Publikacja powstała w ramach projektu ***„Ekonomia społeczna…? Już wiem!”***
współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki,
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej,
Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej,
Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej.

Wydawca:
Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych
ul. Ostrówek 15, 61-121 Poznań
Tel. /fax: (61) 887 11 66
e-mail: biuro@spoldzielnie.org
www.spoldzielnie.org

skład, łamanie, druk
AWIR
Główny Rynek 5/7, 62-800 Kalisz
tel. /fax 62 501 82 20
www.awir.pl

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

Spis treści

Wstęp 4

I. Diagnoza 5

I.1. Sytuacja zawodowa i społeczna mieszkańców regionu 6

I.2. Organizacje pozarządowe 10

I.3. Zakłady aktywności zawodowej i inne podmioty obejmujące osoby niepełnosprawne 11

I.4. Spółdzielnie socjalne 12

I.5. Zlecanie zadań publicznych sektorowi społecznemu 13

I. 6. Infrastruktura ekonomii społecznej 15

II. Szanse i zagrożenia 19

III. Cele i priorytety 21

Priorytet I Programowanie działań ekonomii społecznej w regionie 23

1.1. Rozwój ekonomii społecznej w rozwoju województwa 23

1.2. Umiejscowienie problematyki ekonomii społecznej w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych 24

1.3. Stworzenie reprezentacji sektora ekonomii społecznej w województwie 24

Priorytet II Budowanie infrastruktury wsparcia regionalnego 26

2.1. Sieć ośrodków wsparcia ekonomii społecznej 26

2.2. Regionalny fundusz poręczeniowy 26

Priorytet III Kreowanie partnerstwa publiczno-społecznego 28

3.1. Ekonomia społeczna jako element rozwoju usług lokalnych 28

3.2. Ekonomia społeczna jako element rynku pracy 28

3.3. Ekonomia społeczna jako element aktywnej integracji 29

Priorytet IV Edukacja na rzecz ekonomii społecznej 31

4.1. Edukacja animatorów lokalnych 31

4.2. Edukacja lokalnych polityków 31

4.3. Spółdzielnie uczniowskie jako wstęp do ekonomii społecznej 32

IV. Dobre praktyki ekonomii społecznej 33

Wstęp

Wstęp

Ekonomia społeczna to sektor, który w wielu wymiarach wpisuje się **w strategię „Europa 2020"**, czyli nową europejską strategię na rzecz zatrudnienia i inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu. Szczególnie istotną rolę może odegrać w realizacji unijnych celów, tj.:

- *dążenia do osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20–64 lat, m.in. poprzez zwiększanie zatrudnienia młodzieży, osób starszych i pracowników nisko wykwalifikowanych oraz skuteczniejszą integrację legalnych migrantów;*
- *wspierania włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 milionów obywateli.*

Ekonomia społeczna to sektor, który wpisuje się w **Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020"**, określającą wizję województwa jako regionu zapewniającego dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce, regionu będącego istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy. Strategia jako misję wskazuje m.in. rozwój nowych i cennych dla przyszłości województwa śląskiego wartości, takich jak integracja społeczna, postawy kreatywne i innowacyjne, umiejętność działania w sieciach współpracy w oparciu o zasady partnerstwa i otwartości.

Te dwie przesłanki pozwalają zwrócić uwagę, że ekonomia społeczna w wymiarze długofalowym może zarówno na płaszczyźnie realizacji zadań europejskich jak i regionalnych przyczyniać się **w wymiarze ekonomicznym do:**

- *wzrostu zatrudnienia w grupach najmniej podatnych na podjęcie aktywności zawodowej z uwagi na długotrwałe bezrobocie i postępujące wykluczenie społeczne;*
- *wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych;*
- *zmniejszania się wydatków na świadczenia społeczne związane z biernością ekonomiczną.*

Z kolei w wymiarze strukturalnym ekonomia społeczna może przyczyniać się do zmian międzysektorowych poprzez:

- *wzrost zatrudnienia w sektorze usług społecznych;*
- *rozwój usług społecznych użyteczności publicznej [1].*

W wymiarze społecznym ekonomia społeczna przyczynić się może do wzrostu spójności społecznej poprzez:

- *angażowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w działania przynoszące im nie tylko środki utrzymania, ale integrujące ich również w grupach wytwórczych;*
- *integrowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze społecznością lokalną jako wytwórców dóbr społecznie użytecznych;*
- *zmianę postawy kulturowej oddziałującej na postawę i postrzeganie wewnątrz rodzin i środowisk lokalnych;*
- *w dłuższym horyzoncie czasowym zwiększenie zaangażowania pracowników i udziałowców podmiotów ekonomii społecznej w działania na rzecz rozwoju lokalnego.*

Dlatego też, tak ważne jest horyzontalne podejście do programowania polityki społecznej wkomponowane w działania dotyczące całej polityki rozwoju.

Przedstawiany Państwu dokument nie ma na celu konkurowania z istniejącymi dokumentami programowymi zarówno w zakresie polityki rozwoju, jak i polityki społecznej. Ma raczej stanowić uzupełnienie, spoiwo łączące różne działania, priorytety i wskazania, w których może znaleźć się ekonomia społeczna. Stanowi też całościowe spojrzenie na problematykę rozwoju sektora ekonomii społecznej jako subpolitykę polityk publicznych.

---

1 W Polsce usługi nierynkowe dostarczają 19,6% PKB podczas gdy w UE – 22,7%.

DIAGNOZA

Województwo śląskie stanowi pod względem ludności drugie co do wielkości województwo w Polsce. Według Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2008 roku województwo zamieszkiwało 4.645,7 tys. mieszkańców, w tym 3.344,1 tys. w wieku aktywności zawodowej. Województwo śląskie to również najgęściej zaludniony obszar kraju. Na 1 km2 przypada tu 377 mieszkańców, w stosunku do przeciętnej 122 mieszkańców dla całego kraju . Należy pamiętać, że województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej powiatów grodzkich (19) niż powiatów ziemskich (17), co wskazuje na dużą koncentrację przestrzenną, jak również warunkuje system zarządzania, w tym również polityką społeczną.

Diagnoza obejmuje zarówno problematykę aktywności zawodowej ludności i sytuacji gospodarstw domowych, które wpływają na potencjał rozwoju ekonomii społecznej, jak również podmiotów tworzących sektor ekonomii społecznej (organizacje pozarządowe, zakłady aktywności zawodowej i spółdzielnie socjalne). Odrębnym problemem przedstawianym w diagnozie są możliwości współpracy z sektorem publicznym oraz ośrodkami infrastrukturalnymi wspierającymi rozwój ekonomii społecznej.

I.1. Sytuacja zawodowa i społeczna mieszkańców regionu

W IV kwartale 2009 roku liczba ludności w wieku 15 lat i więcej według BAEL wyniosła 3.595 tys. osób, zaś współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 52,5%. Był on wyższy dla mężczyzn (59,8%) niż dla kobiet (46,0%). Należy pamiętać, że województwo śląskie ma jeden z niższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce (zaraz po województwie zachodniopomorskim). Warto również zwrócić uwagę, że gospodarstwa domowe, które posiadały w swoim składzie przynajmniej jedną osobę pracującą i nie były obciążone bezrobociem stanowiły 56,2% ogółu gospodarstw, natomiast gospodarstwa obciążone bezrobociem stanowiły 6,8%, przy czym 2,3% ogółu to gospodarstwa obciążone bezrobociem bez pracujących.

Według badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) w IV kwartale 2009 roku zatrudnionych było 1,7 mln osób. Z przedstawionych danych wynika, że najwięcej osób pracowało w sektorze usługowym (ponad 59% ogółu), w tym w szczególności w sekcjach: handel; naprawa pojazdów samochodowych (303 tys.), edukacja (143 tys.), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (117 tys.). Istotny udział pracujących odnotowano również w sektorze przemysłowym (ponad 30%), w tym zwłaszcza w: przetwórstwie przemysłowym (21,1%), budownictwie (7,8%), górnictwie i wydobyciu (6,6%). Najmniej pracowało w sektorze rolniczym (2,1% ogółu).

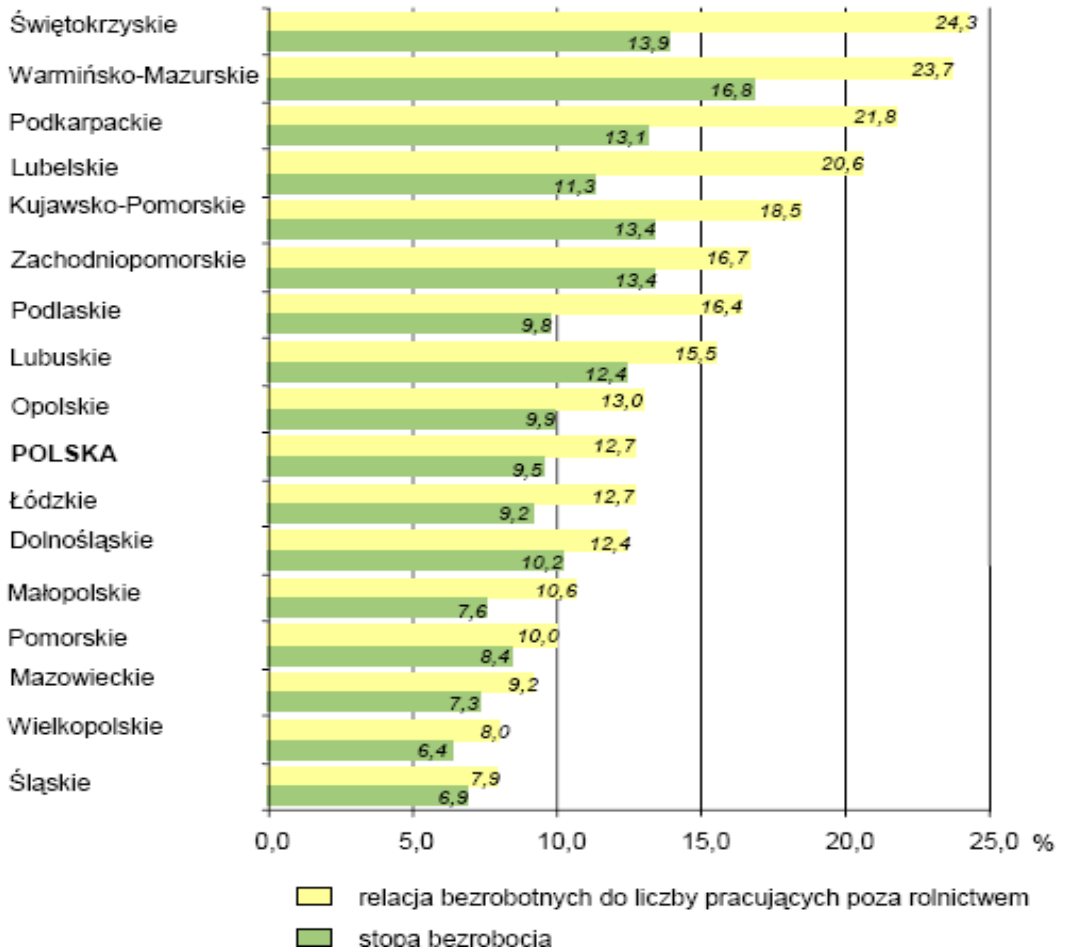
Sekcje	Ogółem (w tys.)	Mężczyźni (w tys.)	Kobiety (w tys.)	Udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących
Ogółem	1752	945	807	46,1
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	36	22	15	41,7
Górnictwo i wydobywanie	116	108	8	6,9
Przetwórstwo przemysłowe	370	252	117	31,6

Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	31	18	13	41,9
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	22	19	3	13,6
Budownictwo	136	122	14	10,3
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	303	123	180	59,4
Transport i gospodarka magazynowa	104	79	25	24,0
Zakwaterowanie i gastronomia	37	14	24	64,9
Informacja i komunikacja	24	17	8	33,3
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	39	8	30	76,9
Obsługa rynku nieruchomości	25	9	17	68,0
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	59	35	25	42,4
Administrowanie i działalność wspierająca	52	25	27	51,9
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	82	35	47	57,3
Edukacja	143	26	117	81,8
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	117	18	99	84,6
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	29	9	20	69,0
Pozostała działalność usługowa	22	6	16	72,7

Źródło: Urząd Statystyczny w Katowicach, Aktywność ekonomiczna ludności w województwie śląskim w 2009 r.

Województwo śląskie należy również do województw o najniższym poziomie bezrobocia. Według badań BAEL liczba bezrobotnych waha się tutaj od 130 do 140 tys., zaś stopa bezrobocia wynosi ok. 7%. Najwyższa stopa bezrobocia występuje wśród młodzieży w wieku 15-24 lata. W grupie tej w IV kwartale 2009 roku poziom bezrobocia wynosił ponad 18% i był 2,5-krotnie wyższy niż stopa bezrobocia w regionie.

Rys. 1. Stopa bezrobocia oraz relacja bezrobotnych do populacji Pracujących poza rolnictwem według województw w 2008 r. Stan w końcu grudnia.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Beneficjenci pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w 2008r. Warszawa 2010

Analizując natomiast populację biernych zawodowo uprzednio pracujących w IV kwartale 2009 r. na ogólną liczbę 1,2 mln osób w tej grupie, 827 tys. to emeryci. Natomiast 177 tys. nie poszukuje pracy z powodu choroby lub niepełnosprawności (112 tys. ma rentę lub emeryturę), 167 tys. jest biernych z powodu obowiązków rodzinnych i domowych, 40 tys. było zniechęconych poszukiwaniem pracy, zaś zaledwie 21 tys. swą bierność określało z uwagi na naukę lub uzupełnianie kwalifikacji.

Warto zwrócić uwagę na czynnik demograficzny. Poziom tzw. wskaźnika obciążenia demograficznego mierzonego jako liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 59/64 roku życia) na 100 osób w wieku produkcyjnym jest od kilku lat wyższy od średniej wartości dla kraju (24,8%) i wyniósł w 2007 r. 25,1%. Przewiduje się, że liczba ludności województwa zmniejszy się do 2015 w stosunku do roku 2007 (2007=100), do 97,4, przy czym wskaźnik osób powyżej 60/65 roku życia osiągnie 121,0[2]. Podobny proces zachodzi w większości województw. W liczbach bezwzględnych będzie to oznaczało wzrost liczby osób powyżej 65 roku życia o 102 tys. i 42 tys. osób powyżej 80 roku życia[3]. Tym samym populacja w wieku emerytalnym zwiększy się z 21,5% w 2007 do 26,9% w 2015.

2 *Główny Urząd Statystyczny, Prognoza ludności na lata 2008-2035, Warszawa 2009, s.*
3 *Op. cit. s. 205.*

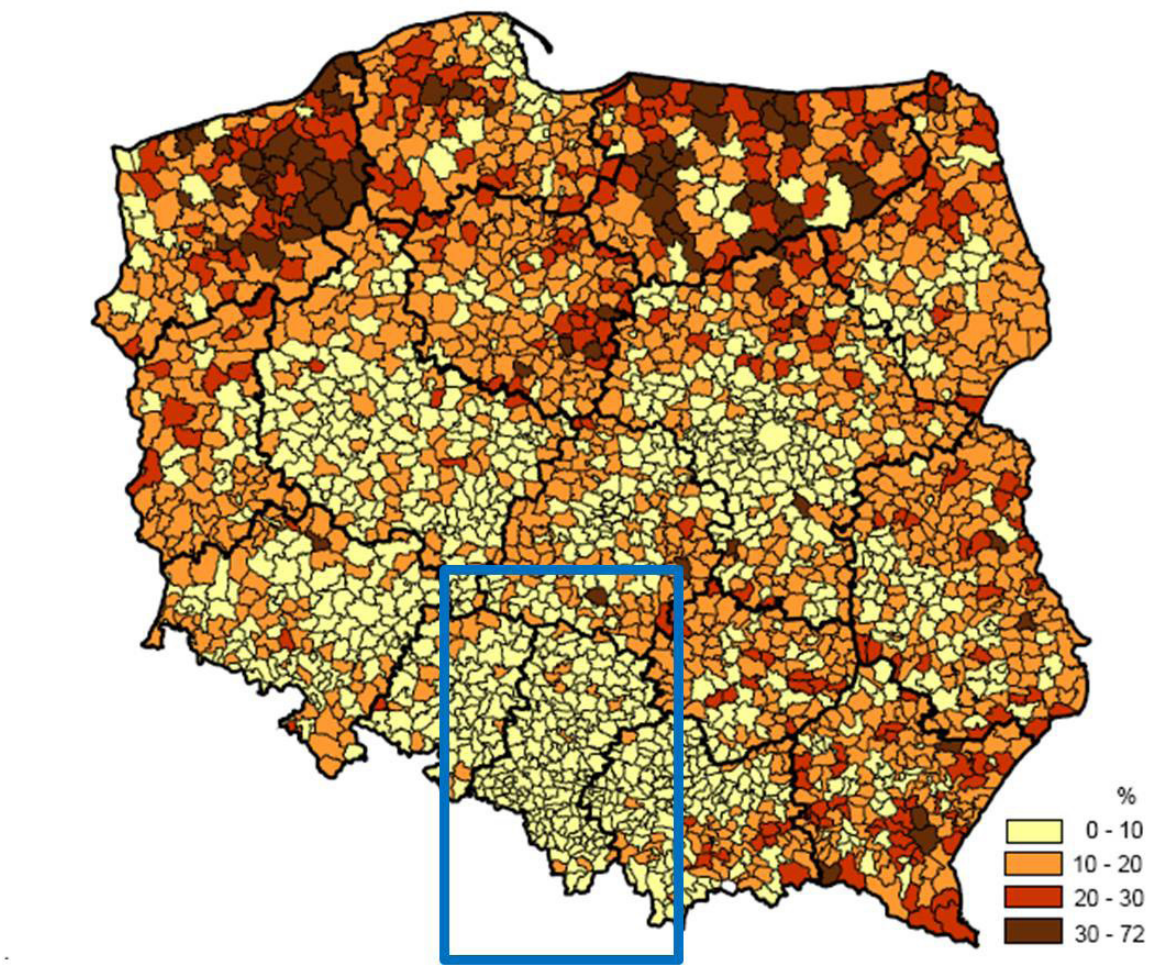
Województwo śląskie należy do grupy, w którym jest dość niski poziom korzystania z pomocy społecznej. W 2008 roku według Głównego Urzędu Statystycznego ze świadczeń pomocy społecznej korzystało ok. 92 tys. gospodarstw domowych (253,22 tys. osób w gospodarstwach domowych). Najwięcej gospodarstw domowych objętych pomocą znajdowało się w podregionie katowickim (18,2 tys.), sosnowieckim (14,2 tys.), bytomskim (12,3 tys.), najmniej zaś w podregionie tyskim (6 tys.)[4].

Według relacji do ogółu gospodarstw domowych w województwie śląskim objętych pomocą społeczną w 2008 roku. było 5% gospodarstw domowych. Jednak w województwie widoczne jest dość duże zróżnicowanie. Największa grupa gospodarstw domowych objętych pomocą znajdowała się w powiatach: Piekary Śląskie (11,2%), Siemianowice (8,9%), Bytom (8,4%), Świętochłowice (7,5%), Chorzów (7,4%), Kłobuck (7,5%). Najmniej zaś w powiatach: Bielsko Biała (2,7%), Żory (2,9%), Jastrzębie (3,2%), Dąbrowa Górnicza (3,6%)[5].

Jak wynika z danych odsetek żyjących poniżej minimum egzystencji w województwie śląskim (4,8%) kształtuje się poniżej średniej krajowej (6,6%), a spadek wartości tego wskaźnika w stosunku do 2004 r. jest dość znaczący[6].

Według danych MPiPS za 2009 rok ze świadczeń pomocy społecznej we wszystkich formach skorzystało 182 861 gospodarstw domowych, obejmujących 302 452 osób w rodzinach.

Rys. 2 *Udział beneficjentów pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2008 r.*

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Beneficjenci pomocy społecznej świadczeń rodzinnych w 2008 r. Warszawa 2010

Wśród przyczyn udzielenia pomocy w ramach świadczeń pomocy społecznej widać wyraźnie, że dominują bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała choroba. W 2009 r. zasiłki okresowe przyznano 46.551 osobom (obejmu-

4 Główny Urząd Statystyczny Beneficjenci pomocy społecznej świadczeń rodzinnych w 2008 r. Warszawa 2010, s. 99
5 Op. cit. s. 156-160.
6 Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Analiza sytuacji społeczno - gospodarczej w województwie śląskim. Warszawa, marzec 2009, s. 9

jąc 44.700 rodzin) na kwotę 62.143.429 zł. w tym z powodu bezrobocia 36.281 osobom (35.035 rodzin) na kwotę 49.590.552 zł.

Warto jednak zwrócić uwagę, że województwo śląskie wyróżnia się na tle innych województw dość dużą aktywnością działań pomocy społecznej. W 2009 r. zawarto 12.102 kontrakty socjalne obejmując nimi 20.780 klientów pomocy społecznej. Stanowi to blisko 20% wszystkich kontraktów socjalnych w Polsce[7].

Tab.2. *Przyczyny udzielenia pomocy społecznej w woj. śląskim w 2009 r.*

Przyczyny udzielenia pomocy	Liczba osób którym przyznano świadczenie	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	56 006	142 715
Sieroctwo	653	653
Bezdomność	4 555	5 665
Ochrona macierzyństwa	9 507	48 516
Bezrobocie	53 847	158 387
Niepełnosprawność	38 159	83 580
Długotrwała choroba	33 883	76 240
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	25 620	96 722
Alkoholizm	7 601	16 821
Narkomania	247	454

Źródło: MPiPS-03 2009 Obliczenia własne.

I.2. Organizacje pozarządowe

Według danych REGON z 2007 roku na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 12.799 podmiotów spełniających kryteria organizacji pozarządowej, co stanowiło 27,43 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Jest to najniższy wskaźnik zorganizowania w całej Polsce. Natomiast według danych Krajowego Rejestru Sądowego z 2007 roku w województwie działały 6.983 organizacji pozarządowych, co stanowiło 14,95 organizacji na 10 tys. mieszkańców, również stanowiąc najniższy poziom w Polsce[8]. Według tych samych danych, na terenie województwa działają według REGON 7.083 stowarzyszenia, zaś według KRS było ich 4.167 . Według danych REGON działały 652 fundacje, natomiast według KRS - 546 fundacji[9].

7 *MPiPS. Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2009.*
8 *Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie za rok 2007, Warszawa 2009, s. 33*
9 *Op. cit. s. 35*

Według danych bazy KLON/JAWOR[10] zarejestrowano 11.1926 organizacji (w tym 753 organizacje posiadające status pożytku publicznego). Z przedstawionej analizy wynika, że w województwie dominują przede wszystkim organizacje zajmujące się pomocą społeczną bądź osobami niepełnosprawnymi i chorymi. Podobnie jak w innych obszarach kraju organizacje zajmujące się problematyką rynku pracy należą do nielicznych.

Tab.3. *Liczba organizacji działająca w poszczególnych obszarach w województwie*

Obszar działania	Liczba organizacji
Organizacje działające na rzecz bezrobotnych i rynku pracy	231
Organizacje działające w obszarze pomocy społecznej	1 569
Organizacje działające na rzecz niepełnosprawnych i chorych	1 598
Organizacja działająca na rzecz bezdomnych	100
Organizacja działająca na rzecz osób uzależnionych	189
Organizacja działająca na rzecz więźniów i byłych więźniów	56
Organizacje działające na rzecz innych organizacji	67

Źródło: Baza KLON/JAWOR, obliczenia własne.

Jak wskazują wyniki badań organizacji pozarządowych SOF-1 z 2009[11] w województwie śląskim działa 6,3 tys. aktywnych organizacji społecznych, stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji, co stanowi 8,9% aktywnych organizacji społecznych w Polsce. Warto zwrócić uwagę, że w województwie mazowieckim odsetek aktywnych organizacji wynosił 14,4 %, w województwie małopolskim - 9,3%, zaś w województwie wielkopolskim - 9,4. Z uwagi na liczbę mieszkańców województwo śląskie jest na drugim miejscu w Polsce, natomiast z uwagi na liczbę aktywnych organizacji przesuwa się na pozycję czwartą. Porównując te dane można pokusić się o hipotezę, że pomimo dość niskiego poziomu zrzeszania się mieszkańców województwa śląskiego, stanowią one aktywną grupę w stosunku do formalnie zarejestrowanych organizacji, choć aktywność ta jest niższa niż wynikałoby z potencjału mieszkańców województwa.

I.3. Zakłady aktywności zawodowej i inne podmioty obejmujące osoby niepełnosprawne

Na terenie województwa śląskiego według danych MPiPS w 2009 r. funkcjonowało 9 zakładów aktywności zawodowej, z czego 2 zakłady o charakterze usługowym oraz 7 o charakterze wytwórczym i usługowym[12]. Warto pamiętać, że to właśnie na terenie województwa funkcjonuje największa liczba ZAZ w Polsce. Według bazy danych na stronie ngo.pl stwierdzono w rejestrze obecność dwunastu jednostek[13].

Na terenie województwa funkcjonowały również 53 warsztaty terapii zajęciowej obejmujące 2.421 uczestników[14], z czego 2.089 to osoby dorosłe oraz 332 osoby poniżej 18 roku życia.

10 http://bazy.ngo.pl/
11 Główny Urząd Statystyczny, Badanie stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych (SOF-1) zrealizowane w 2009 z 17 maja 2010. Raport dostępny na stronie http://form.stat.gov.pl/sof/doc/Wstepna_informacja_nt_wynikow_SOF-1_za_2008_rok_16_06_2010.pdf
12 Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2009 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Warszawa 2010, Druk Sejmowy nr 3280, s. 62.
13 http://bazy.ngo.pl/
14 Informacja Rządu op. cit. s. 38

I.4. Spółdzielnie socjalne

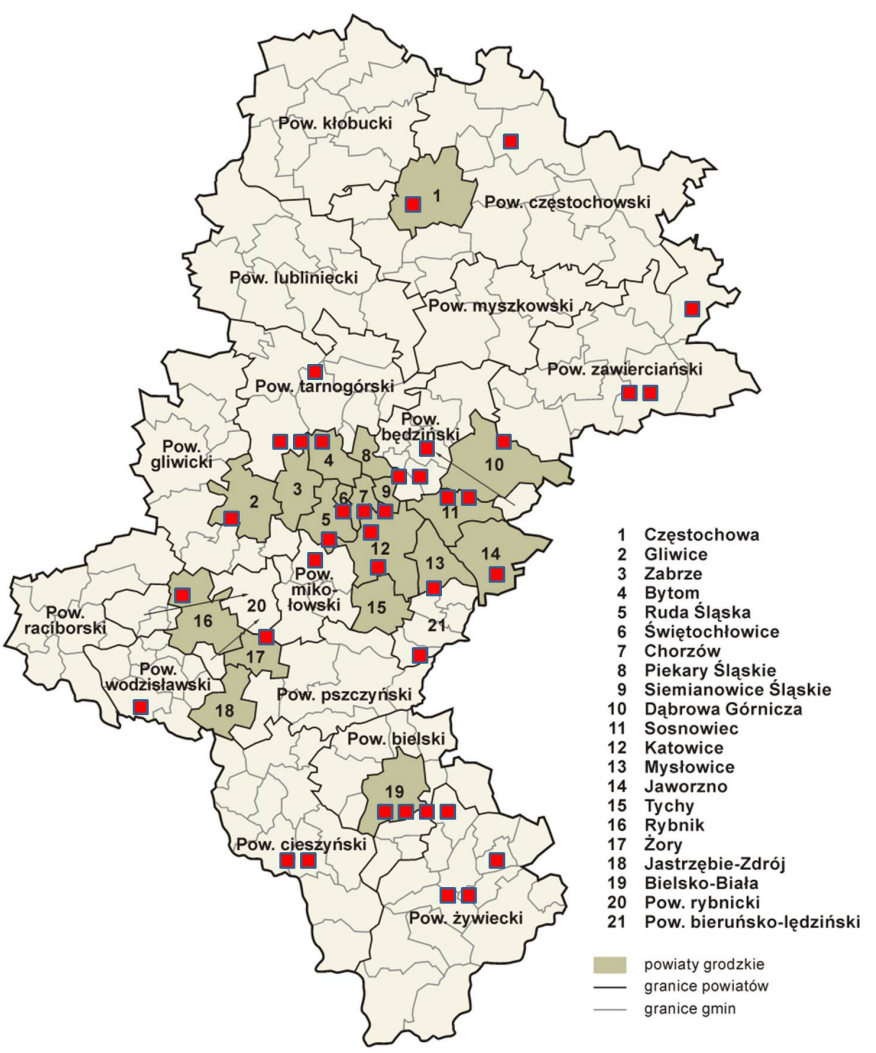
Według danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych[15], obecnie w województwie śląskim funkcjonuje 37 spółdzielni socjalnych. Natomiast baza Stowarzyszenia na rzecz Spółdzielni Socjalnych podaje liczbę 31 spółdzielni, w tym jedną w stanie likwidacji[16]. Stawia to region na poziomie najbardziej dynamicznego w kraju pod względem rozwoju spółdzielczości socjalnej, choć należy pamiętać, iż pomimo faktu najwyższej liczby spółdzielni, stanowią one jeszcze niewielką cześć sektora ekonomii społecznej.

Nie prowadzono dotychczas badań wyłącznie na terenie województwa śląskiego. Ostanie badanie przeprowadzone przez Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej z Katowic we współpracy z Ogólnopolskim Związkiem Rewizyjnym Spółdzielni Socjalnych w okresie kwiecień– sierpień 2009r. objęło 52 spółdzielnie socjalne z terenu całej Polski, w tym część ze Śląska. Z badań tych wynika, że 42% spółdzielni socjalnych liczy 5 osób, 46% od 6 do 9 osób, zaś 10 i więcej 12% badanych spółdzielni. Zdecydowana większość działań podejmowanych przez spółdzielnie socjalne to świadczenie usług na rzecz zleceniodawców.

Profil usługowy (20 spółdzielni), produkcyjno – usługowy (6 spółdzielni) oraz budowlany (5 spółdzielni) są dominujące w działalności spółdzielni.

Według badania 38 z 52 przebadanych spółdzielni socjalnych skorzystało ze wsparcia finansowego, w tym 27 spółdzielni socjalnych skorzystało ze wsparcia urzędu pracy zaś 21 spółdzielni skorzystało ze wsparcia Ośrodków Wsparcia Spółdzielni Socjalnvch[17].

Widoczne jest natomiast wyraźne zróżnicowanie terytorialne funkcjonowania spółdzielni socjalnych. Niewielkie grupy na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, Gliwic, Częstochowy oraz pojawiające się dopiero ostatnio nowe spółdzielnie w rejonie Cieszyn – Bielsko-Biała.

Rys.3.
Spółdzielnie socjalne na terenie województwa śląskiego

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych OZRS

15 *http://www.ozrss.pl/katalog.htm*
16 *http://www.spoldzielnie.org/spoldzielnie/spoldzielnie.php*
17 *Dane za Joanna Brzozowska, Ogólna kondycja spółdzielni socjalnych. Szanse i zagrożenia spółdzielczości socjalnej. Prezentacja Power Point z maja 2010.*

Jednym z istotnych elementów funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej jest realizacja zadań publicznych w sferze pożytku publicznego. Obecnie przepisy ustawy o działalności pożytku publicznego przewidują dwojaką możliwość zlecenia realizacji zadania publicznego w drodze otwartego konkursu ofert. Mamy zatem do czynienia z:

- *powierzeniem zadania publicznego – gdy* administracja publiczna deklaruje sfinansowanie całości kosztów**,** *oczekując, że organizacja pozarządowa, organizacja kościelna czy spółdzielnia socjalna przejmie na siebie całość obowiązków wynikających z realizacji zadania. Ta formuła powierzania będzie miała zastosowania zwłaszcza do zadań* obowiązkowych administracji publicznej**;**
- *wspieraniem wykonywania zadań publicznych - gdy administracja wyłania najciekawsze projekty dofinansowując częściowo ich realizację.*

Analizę zlecania zadań za 2007 rok przeprowadził Departament Pożytku Publicznego MPiPS w ramach sprawozdania z funkcjonowania ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Według tych danych w 2007 roku sytuacja wyglądała następująco.

W 2007 r. Urząd Marszałkowski województwa śląskiego otrzymał jedna ofertę w formie powierzenia zadania od organizacji pozarządowej. Podpisał też jedną umowę na kwotę 25.000 zł. W formie wspierania złożono 1.290 wniosków, spośród których podpisano 684 umów na kwotę 12.165 240,80 zł.

W miastach na prawach powiatu województwa śląskiego w 2007 roku zgłoszono 172 oferty w wyniku zastosowania otwartego konkursu ofert w formie powierzania. Z liczby tej podpisano 162 umowy na kwotę 6.664.527,96 zł. Natomiast w trybie otwartego konkursu ofert na dofinansowanie realizacji zadań publicznych zgłoszono 2.749 ofert, w ramach których wyłoniono 1.867 ofert do podpisania umów na łączną kwotę 27.463.738,46 zł**.** Ponadto w innych trybach niż tryb pożytku podpisano z organizacjami 450 umów na łączną kwotę 41.307.745,73[18].

W przypadku powiatów ziemskich (niestety MPiPS dysponował odpowiedziami 64,7% powiatów z województwa śląskiego) na 15 ofert złożonych przez organizacje pozarządowe w wyniku zastosowania otwartego konkursu ofert w formie powierzenia, podpisano 10 umów na kwotę 124.000 zł[19]. Natomiast w wyniku zastosowania otwartego konkursu ofert w formie wspierania złożono 424 oferty, a podpisano 280 umów na kwotę 676.100 zł.

W wyniku stosowania innych trybów niż tryb pożytku publicznego przeciętnie powiaty w Polsce wydały po 229.158,81 zł na organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego oraz podmioty kościelne i wyznaniowe. Najwięcej środków wydatkowano w powiatach na terenie województwa śląskiego 7.033 892,00 zł[20].

W gminach województwa śląskiego zgłoszono 209 ofert w wyniku zastosowania otwartego konkursu ofert w formie powierzania. Spośród tych ofert podpisano 210 umów (w tym 6 wieloletnich) na łączną kwotę 4.181.810, 88 zł[21]. W formie dofinansowania zadań złożono natomiast 1.608 ofert, spośród których podpisano 1.312 umów o dofinansowanie (w tym 10 wieloletnich), na kwotę 16.792.695,99 zł[22]. Ponadto według innych trybów zgłoszono 44 oferty, na podstawie których podpisano 42 umowy na kwotę 2.429.500,12 zł.

18 *Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za 2007 rok, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2009, s. 133.*
19 *Op. cit. s. 152.*
20 *Op. cit. s. 158.*
21 *Op. cit. s195.*
22 *Op. cit. S. 198.*

Warto również zwrócić uwagę na projekty w ramach działalności pożytku publicznego finansowanych ze środków MPiPS z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Tylko w omawianym 2007 roku na terenie województwa śląskiego zrealizowano 54 projekty na kwotę ponad 2 mln zł.

Tab.4 *Udział śląskich organizacji pozarządowych w konkursach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich*

Rok	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków dofinansowanych	Odsetek wniosków dofinansowanych	Kwota z listy rankingowej na realizację zadań (zł)
2006	135	54	7%	1.954.995,86
2007	231	54	7%	2.036.587,22
2008	175	75	9%	4.750.652,76
2009	277	74	9%	4.746.271,60

Źródło: MPiPS, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w latach 2005-2009, Warszawa 2010, obliczenia własne.

Gdy zatem dokona się podsumowania dochodów sektora społecznego ze źródeł publicznych w województwie śląskim organizacje realizowały zadania publiczne wartości ponad 111,6 mln zł. Nie są znane obroty podmiotów ekonomii społecznej, można jednak zdecydowanie stwierdzić, że kwota obrotów wynikająca z dotacji przekazanych przez administrację publiczną stanowi istotny element budżetu sektora ekonomii społecznej.

Warto również zwrócić uwagę na zaangażowanie sektora obywatelskiego – ekonomii społecznej w realizację projektów ze środków Unii Europejskiej, które również są środkami publicznymi. Tylko w 2009 roku organizacje realizowały 345 projektów na kwotę 186.419.983 zł[23]. Organizacje województwa śląskiego w 2009 roku stanowiły 8% liczby i 9% wartości wszystkich projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w Polsce. Należy to ocenić jako wynik poniżej możliwości i potencjału organizacji województwa śląskiego.

Tab.5 *Udział śląskich organizacji pozarządowych w realizacji projektów z funduszy strukturalnych w 2009*

Program operacyjny	Liczba projektów	Kwota projektów
Program Operacyjny Kapitał Ludzki	318	111.580.250
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	3	1.156.820
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	1	1.603.800
Regionalny Program Operacyjny	23	72.079.024

Źródło: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje trzeciego sektora w roku 2009, Warszawa 2010.

Warto jednak zwrócić uwagę na dwie charakterystyczne dla województwa kwestie. Pierwsza to stosunkowo wysoki udział projektów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Jest to obok województwa zachodniopomorskiego najwyższy udział organizacji w liczbie projektów w tym programie oraz trzecie miejsce w wykorzystanej kwocie na ich realizację[24]. Drugim charakterystycznym elementem jest stosunkowo wysoki udział w ramach tego programu organizacji religijnych – 12 projektów na kwotę 58,43 mln zł.[25]

23 *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje trzeciego sektora w roku 2009, Warszawa 2010, załącznik.*

24 *Op. cit. s. 44*

25 *Op. cit. s. 51.*

Tworzenie infrastruktury ekonomii społecznej rozpoczęło się w 2005 r., gdy z inicjatywy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej powstało pięć Regionalnych Funduszy Ekonomii Społecznej. Przyjęto zasadę, że obejmują one teren całego kraju. Obszar województwa śląskiego objęty był działaniem Funduszu prowadzonego przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej „WAMA-COOP" z Olsztyna. Od 2007 r. MPiPS rozpoczęło organizować konkursy na lokalne Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej. Zadaniem ośrodków było udzielanie wsparcia doradczego spółdzielniom socjalnym oraz małych grantów w wysokości 10-20 tys. zł.

Ośrodek taki od 2007 roku do końca 2009 roku prowadził Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej. W 2007 roku OWSS rozpatrzył jedenaście wniosków spółdzielni socjalnych, z których cztery uzyskały wsparcie na łączną kwotę 100.000 zł[26]. W 2008 roku ośrodek przyznał cztery granty na łączną kwotę 40.000 zł.[27][28]. W 2009 ośrodek również realizował zadania na łączną kwotę 75.000 zł, lecz brak oficjalnych danych o jego efektach[29]. Ze strony OWSS wynika, że spośród siedmiu złożonych wniosków, przyznano wsparcie dla trzech spółdzielni socjalnych na łączną kwotę 50 tys. zł[30]. W 2010 r. Ministerstwo z nieznanych powodów zaniechało dalszej realizacji konkursu, co postawiło pod znakiem zapytania dalsze działanie OWSS w Rudzie Śląskiej.

Jednocześnie od 2008 roku w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki wdrażane jest w regionalnie Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej. W ramach zdania finansowane są projekty, których celem jest wsparcie dla utworzenia i/lub funkcjonowania (w tym wzmocnienia potencjału) instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, zapewniających w ramach projektu (obecnie) w sposób komplementarny i łączny:

- *dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych;*
- *doradztwo (indywidualne i grupowe, m.in. w postaci punktów lub centrów doradztwa, inkubatorów społecznej przedsiębiorczości tworzących wspólną infrastrukturę rozwoju);*
- *szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej;*
- *usługi wspierające rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz ekonomii społecznej (m.in. poprzez budowę sieci współpracy lokalnych podmiotów w celu wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej);*
- *promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej*[31].

Projekty realizowane w ramach tego poddziałania powinny przyczyniać się do zapewnienia funkcjonowania instytucji wspierających ekonomię społeczną. Dla województwa śląskiego jako wskaźniki określono: co najmniej 3 instytucje wspierające ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie, 26 inicjatyw ekonomii społecznej wspartych z EFS oraz 2.191 osób, które otrzymają wsparcie w ramach podmiotów ekonomii społecznej.

Niestety w przypadku tego poddziałania doszło do istotnego niezrozumienia. Celem poddziałania 7.2.2 miało być utworzenie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej nie zaś finansowanie nieskoordynowanych i niespójnych projektów nie powodujących trwałych efektów. Analiza Fundacji Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych oraz

26 *Przedstawiony przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej dokument: „Sprawozdanie z realizacji zadań ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych". Druk sejmowy nr 930, s. 25*

27 *Sprawozdanie z realizacji programu Ministra Pracy i Polityki Społecznej „Wspieranie rozwoju spółdzielczości socjalnej" za 2008 r. Warszawa, luty 2008 r. s. 15*

28 *Warto dodać że jedna z spółdzielnia socjalna z województwa śląskiego otrzymała wsparcie z małopolskiego OWSS w Kluczach. Info za Sprawozdanie z realizacji programu, op. cit. s. 14.*

29 *MPiPS, Wyniki konkursu „Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej - partner rozwoju lokalnej przedsiębiorczości", Warszawa kwiecień 2009.*

30 *http://www.puprudaslaska.pl/main/aktualnosci_osrodek.html*

31 *Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, s. 220*

Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia" wskazały na niekompletność i chaos realizowanych działań. Dokonano m.in. analizy 14 projektów z województwa śląskiego, które kosztowały ponad 13,6 mln zł. Według analizy jedynie 29% badanych projektów realizowało kompleksowo wszystkie typy działań. W sześciu projektach realizowano pierwszy typ działania (usługi), w trzech drugi typ (doradztwo), w jednym przypadku realizowano trzeci typ działania (rozwój partnerstwa) oraz w czterech przypadkach czwarty typ działania (promocja)[32]. Spośród analizowanych projektów siedem z nich realizowanych miało być dalej w 2010 i jeden do 2011.

Według informacji ze strony EFS województwa śląskiego do końca 2009 roku zawarto łącznie 31 umów z projektodawcami na realizację wsparcia ekonomii społecznej na łączną kwotę 15,7 mln. zł. Powstaje oczywiste pytanie jakie trwałe efekty pozostały z dotychczasowej realizacji Poddziałania.

Tab. 6. *Projekty na rzecz wsparcia ekonomii społecznej (Priorytet VII PO KL, Działanie 7.2. Poddziałanie 7.2.2.) w województwie śląskim*

Lp	Nazwa projektu	Projektodawca	Wartość projektu (w zł.)	Data rozpoczęcia
1	WES – wsparcie ekonomii społecznej na terenie województwa śląskiego	Fundacja Regionalnej Agencji Promocji Zatrudnienia	341 4764,00	27 sierpnia 2008
2	Wsparcie koncepcji rozwoju instytucji ekonomii społecznej	Rudzka Agencja Rozwoju „Inwestor" Sp. z o.o.	928 571,10	27 sierpnia 2008
3	Partnerstwo dla Częstochowy	Miasto Częstochowa	277 575,00	27 sierpnia 2008
4	Spółdzielnie socjalne na Śląsku. Promocja i upowszechnianie idei przedsiębiorczości społecznej	Pro-Invest s.c. Andrzej Dobrowolski, Danuta Dobrowolska, Małgorzata Dobrowolska Katowice	820 902,43	27 sierpnia 2008
5	Inicjatywa	Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości S.A.	1 681 300,00	3 września 2008
6	Lokalne parterstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej	WYG International Sp. z o.o.	552 785,90	4 września 2008
7	Edukacja Animatorów Ekonomii Społecznej	Stowarzyszenie Liderów Wiejskich	187 230,00	5 września 2008
8	Centrum Ekonomii Społecznej i Przedsiębiorczości	Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej	382 490,00	10 września 2008
9	Centrum Inicjatyw Organizacji Pozarządowych - program wsparcia NGO	Centrum Przedsiębiorczości S.A.	662 935,00	17 września 2008
10	Społeczeństwo na plus – wsparcie szkoleniowe instytucji otoczenia ekonomii społecznej	Agencja Rozwoju Lokalnego S.A. Jaworzno	986 250,00	25 września 2008

32 *Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia", Struktura infrastruktury Ekonomii społecznej – zaproszenie do dyskusji, Warszawa październik 2009*

11	Społecznie i profesjonalnie	Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego Wydział Zamiejscowy w Zabrzu	908 420,00	27 maja 2009
12	Promocja rozwoju ekonomii społecznej i jej podmiotów na Śląsku	Centrum Finansowo-Szkoleniowe UNION Sp. z o.o. Katowice	302 211,37	1 czerwca 2009
13	Gminne edukatory ekonomii społecznej (Geesy) nową szansą dla mieszkańców wsi	Centrum LIDER Aldona Krawczyk-Mil Chorzów	611 500,00	25 maja 2009
14	Śląski PROMES, czyli promocja ekonomii społecznej	Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej	1 214 579,16	5 czerwca 2009
15	Era przedsiębiorczości społecznej - sosnowiecki inkubator	Gmina Sosnowiec	581 165,00	18 czerwca 2009
16	Katowickie Centrum Ekonomii Społecznej - wsparcie dla sektora ekonomii społecznej	Funadacja Gaudete	840 327,26	15 czerwca 2009
17	Kadry NGO XXI wieku	Wektor Consulting s.c. Mariusz Lipiński, Wiktor Cichoń Mielec	411 662,00	25 czerwca 2009
18	Centrum Edukacji Prawnej i Księgowej dla Podmiotów Ekonomii Społecznej	Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Psychologów „Macierz”	359 765,00	15 czerwca 2009
19	Wsparcie w ramach Ekonomii Społecznej szansą rozwoju młodzieży z terenu Zagłębia Dąbrowskiego	Fundacja Regionalnej Agencji Promocji Zatrudnienia	649 356,00	3 czerwca 2009
20	Spółdzielnie socjalne szansą dla osób w szczególnej sytuacji	„Pro-Inwest” s.c. Andrzej Dobrowolski, Danuta Dobrowolska, Małgorzata Dobrowolska Katowice	1 196 706,44	28 lipca 2009
21	Finanse w zgodzie z prawem	Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej z siedzibą w Gliwicach	323 249,10	4 sierpnia 2009
22	Czar Partnerstw - działania na rzecz współpracy podmiotów ekonomii społecznej	Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej z siedzibą w Gliwicach	496 367,88	4 sierpnia 2009
23	Partnerstwo dla Częstochowy	Miasto Gmina Częstochowa	385 400,00	3 września 2009
24	Fundraising - fundament sprawnej organizacji sektora ekonomii społecznej	Faber Consulting sp. z o.o. Toruń	411 662,00	1 września 2009

25	Partnerstwo na rzecz utworzenia Śląskiego Centrum Ekonomii Społecznej	Pokolenie	496 367,88	16 września 2009
26	Wsparcie kadr podmiotów ekonomii społecznej	Stowarzyszenie Liderów Wiejskich	365 470,00	3 września 2009
27	Akademia Ekonomii Społecznej	Śląska Fundacja ETOH-Błękitny Krzyż	787 906,80	1 września 2009
28	Ekonomia społeczna…? - Już wiem!	Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych	537 460,00	1 września 2009
29	Gwarancja jakości	PUP w Mikołowie	1 261 104,30	26 sierpnia 2009
30	Transfer profesjonalnych rozwiązań na grunt ekonomii społecznej poprzez szkolenia i doradztwo	Capital Consulting Tomasz Chojnacki	1 261 104,30	1 października 2009
31	Lider na rynku ekonomii społecznej	Częstochowska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości	861 193,00 zł	14 października 2009

Źródło: Obliczenia własne na podstawie http://efs.silesia-region.pl/

Oczywiście, poza działaniami czysto projektowymi lub wspieranymi ze źródeł budżetowych funkcjonują organizacje infrastrukturalne, które wspierają w wymiarze doradczo-szkoleniowym podmioty ekonomii społecznej. Czasem oczywiście organizacje te są również beneficjentem projektowym. Do najważniejszych można zaliczyć m.in. Stowarzyszenie Wspierania Organizacji Pozarządowych Most z Katowic, Katowickie Forum Organizacji Socjalnych (KaFOS), Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej z Chorzowa, oraz Stowarzyszenie Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych (CRIS) z Rybnika.

Szanse
i zagrożenia

Mocne strony	Słabe strony
- Dość duża liczba aktywnych organizacji pozarządowych; - Największa liczba spółdzielni socjalnych oraz zakładów aktywności zawodowej; - Profesjonalne działanie systemu pomocy społecznej – największa liczba kontraktów socjalnych oraz programów środowiskowych w Polsce, wskazująca na innowacyjność śląskiej pomocy społecznej; - Niski poziom ubóstwa w województwie pozwalający koncentrować się na grupach najbardziej potrzebujących; - Silna grupa organizacji infrastrukturalnych wspierająca rozwój sektora ekonomii społecznej.	- Niechęć władz lokalnych do angażowania się w przedsięwzięcia o charakterze społecznym zwłaszcza w wymiarze finansowym; - Mała wiedza pracowników powiatowych urzędów pracy i jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej z zakresu spółdzielczości, przedsiębiorczości i funkcjonowania firmy na konkurencyjnym rynku; - Opór pracowników urzędów pracy i pomocy społecznej przed nowymi zadaniami, brak motywacji (biorący się z braku czasu oraz obawy przed koniecznością zdobywania nowej wiedzy i ponoszenia ryzyka za nieudane przedsięwzięcie); - Przekonanie, że klienci urzędów pracy, a zwłaszcza ośrodków pomocy społecznej (potencjalni beneficjenci spółdzielni socjalnych) nie nadają się na założycieli i członków tego typu inicjatyw.
Szanse	**Zagrożenia**
- Zwiększenie dostępności i oferty środków zewnętrznych na różne obszary działalności; - Coraz bardziej rozwijająca się popularność ekonomii społecznej wśród Polaków; - Rozszerzanie wiedzy i badań na temat ekonomii społecznej związane z pojawieniem się środków zewnętrznych krajowych i UE na rozwój społeczeństwa obywatelskiego; - Pojawienie się modelowych rozwiązań oraz wieloletnich programów rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu krajowym i regionalnym; - Pojawienie się środków zewnętrznych unijnych i krajowych na realizację programów i projektów, których celem jest: rozwój społeczeństwa obywatelskiego i ekonomi społecznej; - Powstające ustawodawstwo porządkujące działalność podmiotów ekonomii społecznej oraz organizacji pozarządowych oraz ich współpracy z JST; - Przyśpieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego województwa i kraju; - Wprowadzanie nowych, innowacyjnych form rozwiązywania problemów; - Lepsze utożsamienie się mieszkańców z celami polityki lokalnej; - Moda w środowisku „Biznesu” na wspierania inicjatyw ekonomii społecznej, szansa na budowę trwalszych partnerstw; - Rozwój współpracy międzynarodowej i transfer dobrych praktyk.	- Brak doprecyzowania i spójności rozwiązań prawnych; - Brak profesjonalizmu wielu organizacji pozarządowych objawiający się m.in. nieumiejętnością zdobycia środków na rozwój organizacji; - Niskie zainteresowanie mediów sprawami pozytywnymi, sektorem ekonomii społecznej; - Brak zaufania przedstawicieli administracji publicznej do kompetencji i możliwości potencjału sektora ekonomii społecznej; - Upolitycznianie współpracy z organizacjami pozarządowymi przez decydentów; - Wpływ niestabilnej sytuacji politycznej na sytuację podmiotów sektora ekonomii społecznej; sprzeczności między deklaracjami polityków a ich działaniami w odniesieniu do tematu społeczeństwa obywatelskiego; - Niska aktywność mieszkańców regionu i kraju; - Postępująca, powszechna biurokratyzacja procedur; - Niechęć do dzielenia się odpowiedzialnością i zadaniami; - Niechęć do wdrażania nowych rozwiązań. - Ograniczenie roli sektora ekonomii społecznej jedynie do realizacji usług.

Cele i priorytety

Cele

Podstawowym celem strategii rozwoju ekonomii społecznej jest:

zbudowanie przyjaznego środowiska wspierającego i kreującego rozwój sektora ekonomii społecznej, który stworzy kompleksową politykę partnerstwa publiczno-społecznego na rzecz realizacji polityki społecznej w województwie śląskim.

Cel ten będzie realizowany poprzez:

- *Włączenie ekonomii społecznej w programowanie, realizację i monitorowanie polityki społecznej regionu i środowisk lokalnych;*
- *Zbudowanie sieci infrastrukturalnego wsparcia dla sektora ekonomii społecznej;*
- *Rozwój kapitału społecznego umożliwiającego rozwój sektora ekonomii społecznej.*

Cele te będą realizowane poprzez cztery priorytety przekładające się na działania operacyjne stanowiące spójny i kompleksowy system działań rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim.

Priorytet I *obejmuje działania mające na celu umiejscowienie ekonomii społecznej w programowaniu polityki społecznej w województwie oraz gminach i powiatach. Problematyka ekonomii społecznej musi zostać umieszczona w dokumentach o charakterze strategicznym w obszarze polityki społecznej, tak aby mogła stanowić trwały element polityk rozwoju w wymiarze społecznym na takich samych zasadach jak w Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015.*

Priorytet II *obejmuje działania zmierzające do utworzenia spójnej sieci infrastrukturalnej zapewniającej zarówno wsparcie doradczo-szkoleniowe, jak również wsparcie o charakterze finansowym. Nie ulega bowiem wątpliwości, że rozwój sektora ekonomii społecznej nie jest możliwy bez sprawnego zaplecza, dostarczającego dopasowanego i zindywidualizowanego wsparcia w sytuacjach problemowych.*

Priorytet III *obejmuje działania mające na celu wykształcenie autentycznego partnerstwa publiczno-społecznego, w ramach którego następować będzie integracja sektora społecznego i publicznego jako odbudowy wspólnoty samorządowej obywateli zrzeszonych w organizacjach lub organizujących działania poprzez organy przedstawicielskie. Działania wspólne powinny doprowadzić do przełamania podziałów międzysektorowych na rzecz kreowania, realizacji i oceny zadań publicznych samorządu, w zakresie lokalnych usług użyteczności publicznej.*

Priorytet IV *obejmuje działania mające na celu realizację zadań o charakterze edukacyjnym zarówno dotyczące edukacji młodzieży przygotowującej się do wejścia na rynek pracy, jak również pracowników instytucji publicznych realizujących działania w obszarze ekonomii społecznej.*

Priorytet I
Programowanie działań ekonomii społecznej w regionie

Działanie 1.1. Rozwój ekonomii społecznej w strategii rozwoju województwa

Jednym z kluczowych elementów strategicznego umiejscowienia długofalowej polityki rozwoju ekonomii społecznej jest włączenie tej problematyki do zaprojektowanych działań w ramach Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020". Istotne jest włączenie przy najbliższej aktualizacji strategii problematyki ekonomii społecznej do zapisów strategii. W szczególności niezbędne jest zasygnalizowanie problematyki w ramach niżej wymienionych priorytetów.

- *Priorytetu A: Województwo śląskie regionem nowej gospodarki kreującym i skutecznie absorbującym technologie, w ramach którego realizowany jest Cel strategiczny A.1: „Wysoki poziom wykształcenia i umiejętności mieszkańców". Jedno z działań (A.1.3) dotyczące poprawy zatrudnialności i aktywności zawodowej mieszkańców wskazuje na potrzebę promowania samozatrudnienia; propagowania aktywności zawodowej i mobilności w samodzielnym poszukiwaniu pracy poprzez zapewnienie doradztwa, szkoleń oraz usług finansowo-prawnych oraz co istotne wspieranie aktywizacji osób zagrożonych marginalizacją;*

Warto również wskazać Cel strategiczny A.2: „Rozwinięta infrastruktura nowej gospodarki" w ramach którego ujęto Działanie (A.2.2) wskazujące na potrzebę ułatwienia dostępu do instrumentów finansowych, w tym gwarancji i poręczeń na inwestycje szczególnie istotne dla rozwoju województwa; wsparcie szkoleniowe, doradcze, informacyjne i finansowe (np. fundusze pożyczkowe) dla rozpoczynających działalność gospodarczą i istniejących MŚP oraz tworzenie, wspieranie rozwoju i promocję działalności izb gospodarczych i rzemieślniczych, agencji rozwoju, inkubatorów, centrów transferu technologii, innowacji i przedsiębiorczości.

- *Istotnym elementem, w którym należy umiejscowić działania jest Priorytet „Województwo śląskie regionem o powszechnej dostępności do regionalnych usług publicznych o wysokim standardzie", w którym w ramach Celu strategicznego B.1. przewidziano działania:*

  B.1.3: *Podniesienie skuteczności polityki społecznej*, w ramach którego wskazuje się na potrzebę rozwoju systemu usług świadczonych na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych w domach pomocy społecznej i miejscu zamieszkania; tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu różnych form asystencji socjalnej nad osobami zależnymi, w tym m.in. dziećmi, osobami niepełnosprawnymi i starszymi oraz wspieranie tworzenia warunków do zachowania samodzielności i niezależności osób niepełnosprawnych;

  B.1.5: *Wzmacnianie aktywności społecznej*, gdzie wskazuje się na potrzebę wspierania potencjału instytucji III sektora, w tym organizacji pozarządowych, instytucji obywatelskich i wzmacnianie procesów integracji i współpracy; wypracowywanie zasad współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi; oraz wspieranie inicjatyw lokalnych i programów aktywności lokalnej.

Drugim istotnym dokumentem w którym należy umieścić ekonomię społeczną jest Strategia Polityki Społecznej na lata 2006-2020, przyjęta 24 kwietnia 2006r. Dokument ten wspomina o problematyce ekonomii społecznej, jednak nie umieszcza go w kontekście jakiegokolwiek Priorytetu.

Zagrożenia: *Obecny system programowania ujęty w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju faktycznie uniemożliwia finansowanie w ramach programów operacyjnych i programów rozwoju działań, które nie zostały zdefiniowane w strategiach rozwoju. Dlatego umiejscowienie problematyki ekonomii społecznej w strategiach regionalnych jest znacznie ważniejsze niż umiejscowienie jej w strategiach krajowych.*

Działanie 1.2. Umiejscowienie problematyki ekonomii społecznej w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych

Drugim niezwykle istotnym poziomem, w którym należy umiejscowić problematykę ekonomii społecznej są powiatowe i gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych.

Strategie te zyskały na znaczeniu w związku z realizacją działań w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w których realizacja projektów uwarunkowana jest posiadaniem takiej strategii.

Nie ulega wątpliwości, że tendencja aby sektor ekonomii społecznej został włączony do lokalnego systemu polityki społecznej musi przede wszystkim znaleźć swoje źródło w lokalnym dokumencie strategicznym kreującym zmiany w polityce społecznej. Strategie te podobnie jak strategie wojewódzkie stają się coraz częściej podstawą wszelkich działań projektowych, i to nie tylko w ramach środków europejskich lecz również krajowych środków publicznych.

Działanie w tym zakresie powinno stać się pierwszoplanowym działaniem podmiotów ekonomii społecznej, które powinny przygotować propozycje zapisów dotyczących roli sektora oraz wskazania możliwości stopniowego cedowania zadań publicznych w ramach polityki społecznej na podmioty ekonomii społecznej tam gdzie to możliwe i potrzebne.

Zagrożenia: *Brak zapisów dotyczących ekonomii społecznej w lokalnych strategiach polityki społecznej może spowodować nieuwzględnienie roli sektora ekonomii społecznej w realizowanych projektach zarówno w obecnym jak i przyszłym okresie programowania. Brak zapisów może również powodować utrwalenie strategii publicznej biurokratycznej realizacji zadań polityki społecznej prowadzącej de facto do ukrytej prywatyzacji usług poprzez określony wyłącznie przez cenę system zamówień publicznych.*

Działanie 1.3. Utworzenie reprezentacji sektora ekonomii społecznej w województwie

Jednym z nieodzownych elementów rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim jest utworzenie stałej platformy podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej. Celem takiej reprezentacji byłaby:

- *wymiana doświadczeń i promocja działań podmiotów sektora ekonomii społecznej;*
- *reprezentacja interesów podmiotów ekonomii społecznej wobec władz województwa, oraz Instytucji Pośredniczącej oraz*
- *organizowanie bazy informacyjnej na rzecz działalności ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej (tworzenie informacji ofertowej o usługach podmiotów ekonomii społecznej, badanie potrzeb rynkowych):*
- *krzewienie wiedzy o tradycjach ekonomii społecznej na Śląsku w XIX i XX wieku jako element odbudowania etosu ekonomii społecznej w tym regionie.*

Nie ulega wątpliwości, że utworzenie stałej platformy współpracy o charakterze zarówno rzeczniczym, jak również promocyjnym i realizującym działania gospodarczo-marketingowe, powinno stać się elementem utrwalającym rolę ekonomii społecznej w wymiarze strategicznym regionu.

Obok stałej platformy mogą być również tworzone fora współpracy o charakterze lokalnym lub też branżowym organizujące sektor ekonomii społecznej.

Zagrożenia: *Brak stałej platformy współpracy uniemożliwia samorządowi regionalnemu efektywny dialog na rzecz rozwoju sektora społecznego i sektora ekonomii społecznej. Dla sektora ekonomii społecznej uniemożliwia artykulację interesów utrwalając klientyzm zamiast relacji partnerstwa. Brak tej platformy uniemożliwia również tworzenie relacji ekonomicznych umożliwiających budowę rynkowego wsparcia na wzór włoskich konsorcjów, ułatwiających małym podmiotom utrzymywanie lub zdobywanie rynku.*

Działanie 2.1. Sieć ośrodków wsparcia ekonomii społecznej

Dotychczasowe działania realizowane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki wskazują dużą chaotyczność działań, które dodatkowo nie spełniają zasady trwałości. Pomimo faktu realizowania lub zrealizowania ponad 30 projektów niewiele z nich zapewniło kompleksowość wsparcia. Nie tworzyło również stałego funkcjonowania instytucji wspierających ekonomię społeczną.

Dlatego najistotniejszym problemem będzie opracowanie planu tworzenia instytucji wpierających, które zostaną wyłonione w konkursach 7.2.2. w 2010 roku i latach następnych. W Planie działań na 2011 niezbędne jest zatem wskazanie:

- *obszarów interwencji terytorialnej, do których aplikują wnioskodawcy. Instytucja Pośrednicząca powinna wyłonić projekty według formuły celowościowej – tworzenia ośrodka wsparcia ekonomii społecznej na dany obszar;*
- *warunku, że projekt powinien obejmować wszystkie typy wsparcia określone w poddziałaniu 7.2.2., zarówno o charakterze doradczo-szkoleniowym jak i promocyjnym;*
- *kryterium strategicznego lub kryterium dostępu, tak by o dofinansowanie aplikować mogli projektodawcy mający udokumentowane doświadczenie w realizowaniu wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej;*
- *warunku, że projekty są planowane na okres do 2013 roku, tak aby mogły stać się stabilnym elementem sieci systemowego wsparcia.*

Wyłącznie celowe i zintegrowane działanie umożliwi utworzenie sieci ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, które będą stanowiły bazę rozwojową na nowy okres programowania po 2013 roku.

Zagrożenia: *Pozostawienie formuły konkursowej na dotychczasowych zasadach utrwali zasadę braku celowego działania i nie doprowadzi do utworzenia spójnej infrastruktury w województwie. Warunkiem podstawowym jest znalezienie porozumienia pomiędzy Instytucją Pośredniczącą, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej a reprezentacją sektora ekonomii społecznej w regionie.*

Działanie 2.2. Regionalny fundusz poręczeniowy

Przyczynę trudności w pozyskiwaniu finansowania zwrotnego przez podmioty ekonomii społecznej stanowi przede wszystkim słaba kondycja finansowa tych podmiotów oraz brak zabezpieczeń dla banków i instytucji finansowych. Nie ulega zatem wątpliwości, że niezbędne jest utworzenie podmiotu zabezpieczającego pożyczki i kredyty dla podmiotów ekonomii społecznej.

Warto zwrócić uwagę, że oprócz słabości ekonomicznej, sektor ekonomii społecznej często realizuje działania

innowacyjne i nietypowe, które są traktowane jako przedsięwzięcia o wyższym ryzyku niż te realizowane przez przedsiębiorstwa komercyjne. Dodatkowym utrudnieniem jest duża oferta form prawnych utrudniających ocenę kredytową czy pożyczkową. Procedury stosowane dzisiaj w sektorze bankowym mają charakter dość standardowy, co uniemożliwia wypracowanie dobrych rozwiązań w ramach istniejących instytucji finansowych.

Dlatego też wydaje się niezbędne utworzenie regionalnego funduszu poręczeniowego, w wysokości od 500 tys. do 1 mln zł. specjalnie adresowanego do podmiotów ekonomii społecznej. Fundusz powinien być realizowany przez podmioty posiadające doświadczenie w finansowaniu ekonomii społecznej.

Fundusz powinien oferować poręczenia dla trzech podstawowych rodzajów produktów:

- *małe pożyczki dla małych lub nowych stowarzyszeń i spółdzielni socjalnych,*
- *pożyczki pomostowe dla podmiotów ekonomii społecznej, realizujących projekty finansowane z funduszy strukturalnych UE,*
- *finansowanie inwestycji, realizowanych przez podmioty sektora ekonomii społecznej.*

W połączeniu z utworzeniem funduszu poręczeniowego powinno nastąpić równoczesne utworzenie sieci przedstawicieli (doradców) funduszu w gminach, w których będzie przeprowadzany pilotaż. Osoby te zostaną przeszkolone w zakresie wstępnej oceny ryzyka kredytowego, tworzenia zabezpieczeń, tworzenia i oceny biznes planów oraz tematów pokrewnych, niezbędnych do skutecznego działania. Ich zadaniem będzie nawiązanie kontaktu z wnioskodawcami, sprawdzenie danych i referencji, wstępna ocena wiarygodności organizacji i jej kierownictwa oraz ocena możliwości realizacji zaplanowanych przez wnioskodawcę działań/projektów. Oceniane powinny być nie tylko same projekty czy inwestycje, ale także wiarygodność i rzetelność organizacji oraz personelu zarządzającego nimi. Doradcy pomagaliby w pozyskaniu lub utworzeniu dodatkowych zabezpieczeń dla organizacji zainteresowanych uzyskaniem poręczenia. Powyższe rozwiązania powinny być wykreowane przez samorząd województwa we współpracy z gminami oraz organizacjami infrastrukturalnymi ekonomii społecznej.

Zagrożenia: *Brak zrozumienia dla tworzenia funduszu poręczeniowego może zahamować rozwój ekonomizacji sektora organizacji pozarządowych utrwalając dotacyjny system finansowania sektora obywatelskiego. Brak takiego funduszu utrudnia też utrzymanie płynności finansowej realizatorów projektów europejskich, w okresach pomiędzy transzami dotacji. Uniemożliwia również rozwój spółdzielni socjalnych utrwalając ich słabość ekonomiczną i wprowadzanie nowych produktów.*

Priorytet III
Kreowanie partnerstwa publiczno-społecznego

Działanie 3.1. Ekonomia społeczna jako element usług lokalnych

Zgodnie z zapisami „*Strategii rozwoju województwa*" do jednej z najistotniejszych kwestii w województwie należy *„współdziałanie administracji publicznej, organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych. Realizacja tych działań pozwoli na wyrównywanie szans rozwoju zawodowego i poprawę sytuacji materialnej środowisk oraz grup zmarginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Działania te będą miały wpływ na umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich oraz przyczynią się do kształtowania postaw prorodzinnych, prospołecznych i budowania tożsamości regionalnej".* Problem ten powinien zarówno zostać doprecyzowany na poziomie strategicznym, jak również w ramach bieżącej polityki na poziomie gminy i powiatu. Dlatego też niezbędne jest wypracowanie wieloletnich programów współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku, w których znajdą się m.in. zapisy określające:

- *zasady współpracy i budowania partnerstwa publicznego na poziomie gminy lub powiatu;*
- *obszary preferowanych zadań publicznych – zarówno pożytku publicznego jak i samorządowych zadań użyteczności publicznej;*
- *zasady powoływania wspólnych zespołów tworzących standardy realizacji zadań publicznych zwłaszcza w sferze usług społecznych;*
- *zakresy powierzania wykonywania zadań publicznych;*
- *zakres stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych odnośnie usług użyteczności publicznej.*

Obok programu należy zainicjować powołanie Gminnych i Powiatowych Rad Pożytku Publicznego, które mają prawo opiniowania projektów strategii rozwoju oraz projektów uchwał i aktów prawa miejscowego dotyczących sfery zadań publicznych, w tym współpracy z organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3.

Zagrożenia: *Pomimo znaczącego wzmocnienia roli programów współpracy w znowelizowanych przepisach o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie istnieje niebezpieczeństwo formalistycznego traktowania tego dokumentu. Praktyką jest przepisywanie zapisów ustawowych bez uwzględniania treści lokalnych. Dokument ten wówczas nie stanowi żadnego istotnego elementu w budowaniu partnerstwa publiczno-społecznego. Dlatego działania przygotowawcze powinny zostać potraktowane z najwyższą uwagą i starannością.*

Działanie 3.2. Ekonomia społeczna jako element rynku pracy

Kluczową instytucją dla ekonomii społecznej w każdym powiecie jest powiatowy urząd pracy. Urząd dostarcza bowiem możliwości finansowych zarówno przy tworzeniu spółdzielni socjalnych, jak również ma możliwość

wsparcia funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej w ich prozatrudnieniowych funkcjach. Mogą to być zarówno szkolenia, przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, czy organizacja prac interwencyjnych lub robót publicznych.

Problemem jest jednak standardowe podejście pracowników urzędów pracy, nieuwzględniające specyfiki podmiotów ekonomii społecznej, zbiurokratyzowane procedury wynikające z przepisów ustaw i rozporządzeń oraz brak informacji o rozwiązaniach prawnych dotyczących ekonomii społecznej. Uznając kluczową rolę urzędów pracy we współpracy z sektorem ekonomii społecznej niezbędne jest zatem:

- *organizowanie wspólnych spotkań przedstawicieli sektora ekonomii społecznej z konwentem dyrektorów powiatowych urzędów pracy województwa śląskiego, celem wyjaśniania stanowisk i sposobów rozwiązywania powstających problemów;*

- *włączenie doradców zawodowych i liderów klubów pracy do szkoleń organizowanych przez podmioty wspierające rozwój ekonomii społecznej. Wiedza osób prowadzących poradnictwo zawodowe lub kluby pracy powinna ułatwiać rozwój podmiotów sektora ekonomii społecznej.*

Nie jest zadaniem powiatowych urzędów pracy tworzenie lub inicjowanie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej. Jednak wiedza o możliwych rozwiązaniach oraz wiedza o instytucjach, w których osoby bezrobotne mogą uzyskać wsparcie ma charakter zasadniczy. Przykładem może być tu „dobra praktyka" Powiatowego Urzędu Pracy w Rudzie Śląskiej. Dlatego też należałoby:

- *przekonać dyrektorów powiatowych urzędów pracy, aby w każdym urzędzie pracy wyznaczono osobę oddelegowaną do udzielania przynajmniej podstawowych informacji dotyczących ekonomii społecznej, pomocy w zdobywaniu dotacji z Funduszu Pracy oraz ścisłej współpracy z instytucjami wspierającymi doradztwem i szkoleniami spółdzielnie socjalne, tak by osoby zainteresowane kierować do punktów wyspecjalizowanych we wspieraniu tego typu inicjatyw;*

- *stworzyć specjalną stronę internetową adresowaną do pracowników urzędów pracy, tak aby mogli oni uzyskiwać właściwą pomoc i wsparcie. Strona powinna powstać w porozumieniu z wojewódzkim urzędem pracy;*

- *podpisać porozumienia pomiędzy powiatowymi urzędami pracy a ośrodkami wspierającymi rozwój ekonomii społecznej o zasadach współpracy w taki sposób, aby dotacje (ze środków EFS i Funduszu Pracy) otrzymywały osoby posiadające kompetencje i rekomendacje z ośrodków wsparcia.*

Zagrożenia: *Utrzymujący się stan niechęci, a nawet konfliktu pomiędzy urzędami pracy oraz osobami chcącymi angażować się w rozwój ekonomii społecznej może w znaczącym stopniu utrudniać rozwój sektora. Zagrożeniem jest również brak zmian w przepisach prawnych ułatwiających wspólne działania i podejmowanie racjonalnych decyzji przez pracowników PUP - mających często ryzykowny charakter z uwagi na nietypowość przedsięwzięć.*

Działanie 3.3. Ekonomia społeczna jako element aktywnej integracji

W październiku 2008 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego przeprowadzono analizę sytuacji społecznej w województwie śląskim w kontekście Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki[33]. Z analizy tej wy-

33 *Analiza sytuacji społecznej w województwie śląskim w kontekście Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Raport końcowy, PAG Uniconsult, październik 2008.*

nikało, że zaledwie 3% ogółu projektów w tym priorytecie, zawierało komponent partnerstw lokalnych na rzecz ekonomii społecznej, tyle samo dotyczyło wsparcia prawnego, ekonomicznego i finansowego na rzecz ekonomii społecznej i zaledwie 1% projektów odnosił się do instytucji wsparcia otoczenia ekonomii społecznej. Dane te wskazują, że w obszarze integracji społecznej działania na rzecz ekonomii społecznej stanowią niewielki margines dotychczasowych działań. Widoczne jest to również w kontekście współpracy lub partnerstwa jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z Centrami Integracji Społecznej, Klubami Integracji Społecznej lub spółdzielniami socjalnymi.

W tym celu niezbędne jest:

- *stworzenie – zgodnie z Systemem Realizacji PO KL na poziomie regionalnym rezerwy w ramach działania 7.1. umożliwiającej finansowanie tworzenia spółdzielni socjalnych osób prawnych w ramach projektów systemowych. Powinno to dać nowy impuls dla rozwoju sektora;*
- *korzystanie w znacznie szerszym stopniu z możliwości projektów systemowych uwzględniających instrumenty aktywnej integracji w ramach projektów systemowych;*
- *poszukiwanie możliwości współpracy poprzez realizację zadań z zakresu pomocy społecznej przez podmioty ekonomii społecznej np. program dożywiania, dostarczanie opału, usługi opiekuńcze itp.*

W tym celu należy rozpocząć wspólne działania edukacyjne pracowników pomocy społecznej oraz sektora ekonomii społecznej, które mogą stać się elementem wspólnego zespołu tworzonego w ramach projektu 7.1.3.

Drugim elementem powinno być profilowanie szkoleń dla grup założycielskich podmiotów ekonomii społecznej pod kątem realizacji usług z obszaru pomocy i integracji społecznej.

Zagrożenia: *Najistotniejszym zagrożeniem jest brak inicjatyw instytucji pomocy społecznej na rzecz wykorzystania sektora ekonomii społecznej do działań w obszarze aktywnej integracji i działanie na poziomie standardowych mechanizmów o charakterze aktywizacyjnym: szkolenia, poradnictwo, staże. Zagrożeniem jest również brak kompetencji podmiotów ekonomii społecznej w obszarze integracji społecznej, co uniemożliwia racjonalną współpracę z jednostkami pomocy społecznej .*

Priorytet IV
Edukacja na rzecz ekonomii społecznej

Działanie 4.1. Edukacja animatorów lokalnych

Województwo śląskie jest jednym z województw o najwyższym poziomie zaawansowania pracy socjalnej. W województwie śląskim mamy do czynienia z najwyższą liczbą kontraktów socjalnych, jak również największą liczbą programów aktywności lokalnej – programów środowiskowej pracy socjalnej, w ramach której pracownik socjalny jest nie „pomagaczem" czy „opiekunem społecznym", ale partnerem społeczności lokalnej. Pracownik przyjmuje tu rolę animatora społeczności lokalnej, który łączy w partnerstwa, inicjuje i wspiera. Ten rodzaj działania dość mało popularny w Polsce, a popularny na Śląsku może stanowić jeden z najpoważniejszych elementów rozwoju ekonomii społecznej.

Istotną kwestią jest włączenie komponentu ekonomii społecznej do potencjalnych działań animatorów lokalnych jako trwałego narzędzia wykorzystywanego przez nich w trakcie codziennych działań. Dlatego też niezbędne jest skoncentrowanie działań edukacyjnych na tej grupie zawodowej. Wymaga to:

- *zorganizowania systemu szkoleń animatorów lokalnych, wkomponowanych w działania projektu 7.1.3;*
- *przygotowania materiałów metodyczno-edukacyjnych służących animatorom w pracy w terenie;*
- *przygotowanie pakietu „dobrych praktyk" dla animatorów lokalnych, z których mogliby korzystać w trakcie swoich działań.*

Zagrożenia: *Zagrożeniem może być brak porozumienia z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej odnośnie przygotowania takiej oferty. Zagrożeniem może być też brak umiejętności instytucji ekonomii społecznej do przygotowania kompleksowej oferty dla animatorów lokalnych.*

Działanie 4.2. Edukacja lokalnych polityków

Dotychczasowe działania edukacyjne koncentrują się głównie na szkoleniach adresowanych wyłącznie do pracowników urzędów pracy czy też ośrodków pomocy społecznej. Nawet wysoka efektywność szkoleń nie zapewni jednak w wielu przypadkach możliwości działania, przy braku jakiejkolwiek informacji adresowanej dla lokalnych polityków (radnych i członków zarządów). Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że właśnie działania edukacyjne wobec lokalnych polityków przynoszą największe efekty. Zrozumienie władz lokalnych jest często podstawą pozytywnych zapisów zarówno strategii rozwiązywania problemów społecznych, programów współpracy, jak również bieżącej realizacji polityki miasta, gminy czy też powiatu. Dlatego należy poszukiwać wszelkich możliwości dotarcia z ofertą edukacyjną wskazującą szerszy kontekst funkcjonowania ekonomii społecznej. Szczególnie istotne są tu szkolenia adresowane do:

- *członków Powiatowych Rad Zatrudnienia, wśród których znajdują się przedstawiciele samorządu;*
- *członków przyszłych Gminnych i Powiatowych Rad Działalności Pożytku Publicznego.*

Należy również zwrócić uwagę na współpracę z regionalnymi związkami samorządowymi województwa śląskiego, aby we współpracy z nimi docierać do zainteresowanych. Należy pamiętać, że najczęściej brak działania nie wynika z niechęci czy też innej koncepcji, ale z braku właściwej – dopasowanej do potrzeb informacji dla władz lokalnych.

Zagrożenia: *Zagrożeniem może być tu nieumiejętność dotarcia sektora ekonomii społecznej do lokalnych polityków lub nieumiejętne przekazywanie informacji i kompetencji. Zagrożeniem może być też brak atrakcyjnej oferty zachęcającej samorządowców do pogłębienia wiedzy.*

Działanie 4.3. Spółdzielnie uczniowskie jako wstęp do ekonomii społecznej

Jedną z podstaw rozwoju sektora ekonomii społecznej jest edukacja dzieci i młodzieży w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Przygotowanie na etapie przedzawodowym, dostarczające wiedzy i kompetencji oraz przede wszystkim znajomości zasad postępowania i procedur demokratycznego zarządzania przedsiębiorstwem jest w istocie kluczowe dla dalszego rozwoju młodzieży. To właśnie na etapie edukacji w dużym stopniu tworzą się podstawy kapitału społecznego, który może stać się podstawą nie tylko aktywności w sektorze ekonomii społecznej, lecz również szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Warto zwrócić, uwagę że województwo śląskie ma bardzo wysoki wskaźnik bezrobocia wśród młodzieży, co dodatkowo powinno zachęcać do zaktywizowania działań w tej grupie.

Szkoły na różnych poziomach edukacji wprowadzają programy promujące przedsiębiorczość, jednak w dużej mierze mają one wymiar teoretyczny i bez podstaw praktycznego działania pozostaną jedynie działaniem o charakterze przygotowawczym, nie posiadającym waloru faktycznego sprawdzenia umiejętności i rzeczywistego wdrażania umiejętności przedsiębiorczej młodzieży. Wydaje się zasadnym, aby połączyć elementy teoretyczne z praktycznymi. Dlatego też niezbędne jest rozwinięcie idei spółdzielczości uczniowskiej.

Należy zatem stworzyć podstawy zachęcające szkoły do wejścia w takie działania, które mogą stać się również elementem wprowadzanych do szkół projektów edukacyjnych. Aby rozwinąć potencjalne możliwości spółdzielczości uczniowskiej niezbędne jest:

- *uzgodnienie wspólnych działań pomiędzy reprezentacją sektora ekonomii społecznej a Kuratorium Oświaty w Katowicach;*
- *uzgodnienie z Komendą Wojewódzką Ochotniczych Hufców Pracy wykorzystania instytucji OHP do krzewienia problematyki ekonomii społecznej poprzez m.in. wykorzystanie możliwości Mobilnych Centrów Informacji Zawodowej OHP w Częstochowie, Bielsku Białej i Dąbrowie Górniczej;*
- *przygotowanie kompletu edukacyjnego dla szkół ponadpodstawowych wraz z wzorcowym statutem i innymi dokumentami oraz opisującego „dobre praktyki";*
- *przeprowadzenie w uzgodnieniu ze szkołami serii spotkań (w ramach zajęć wiedzy o społeczeństwie lub przygotowania do przedsiębiorczości) przybliżającymi idee ekonomii społecznej.*

Koordynacją takich działań mógłby zająć się jeden z ośrodków wspierania ekonomii społecznej w województwie.

Zagrożenia: *Zagrożeniem może być niechęć zarówno kuratorium, jak i szkół do angażowania się w tę problematykę. Zagrożeniem również może być brak szerszego spojrzenia instytucji ekonomii społecznej, które zajęte bieżącym działaniem nie zauważą potrzeby budowania perspektyw rozwoju poprzez system edukacyjny.*

Dobre praktyki ekonomii społecznej w województwie

CHRZEŚCIJAŃSKIE STOWARZYSZENIE DOBROCZYNNE

ul. Brzozowa 19, 42-450 Łazy
Tel/fax 032 67 175 05

e-mail: wtz-lazy@neostrada.pl
http://wtzlazy.prv.pl/

Warsztaty Terapii Zajęciowej w Łazach powstały w grudniu 2004r. dzięki ścisłej współpracy Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczynnego, Urzędu Miasta i Gminy w Łazach oraz Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, przy wykorzystaniu środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Istotna dla ich istnienia okazała się pomoc przyjaciół z Norwegii z Fundacji Le Vende oraz miejscowych darczyńców. Dzięki zaangażowaniu wszystkich już 1 grudnia 2004r. podczas oficjalnego otwarcia powitano pierwszych uczestników zajęć.

Powstanie Warsztatów stało się dopełnieniem działań na rzecz osób niepełnosprawnych, bowiem taka placówka przeznaczona dla dorosłych, była brakującym ogniwem działalności ku integracji społecznej niepełnosprawnych z terenu gminy. Dzięki powstaniu placówki rozszerzana jest działalność Zespołu Szkół nr 1 w Łazach, w której istnieją klasy integracyjne. Jej uczniowie mogą kontynuować swoje włączanie w życie społeczności lokalnej. Jak się okazało, pomysł był trafny, ponieważ warsztaty cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony osób niepełnosprawnych

Warsztaty przeznaczone są dla osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności ze skierowaniem na zajęcia w Warsztatach Terapii Zajęciowych. Uczestnicy są mieszkańcami dwóch gmin Łazy i Ogrodzieniec. Osoby spoza miasta są dowożone na zajęcia samochodem przystosowanym do przewozu osób niepełnosprawnych. Terapia dla uczestników jest prowadzona w sześciu pracowniach. Każda z pracowni usprawnia uczestników w innej dziedzinie. Program terapii w pracowniach jest dostosowany do psychofizycznych możliwości uczestnika. Poza zajęciami przewidzianymi w poszczególnych pracowniach, każdy z uczestników, może brać udział w zajęciach ruchowych na sali gimnastycznej.

STOWARZYSZENIE POMOCY WZAJEMNEJ „BYĆ RAZEM”

ul. Ks. Janusza 3, 43-400 Cieszyn
tel (33) 479 54 54, fax (33) 479 54 55

e-mail: bycrazem@wp.pl,
strona www: bycrazem.free.ngo.pl

Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Być Razem” zostało założone w 1996 roku przez ludzi młodych, pedagogów, psychologów, terapeutów, pracowników socjalnych, prawników, studentów, powodowanych przeświadczeniem o niewystarczającej skuteczności zinstytucjonalizowanego systemu pomocy społecznej. Od początku istnienia Stowarzyszenie stało się ważnym partnerem Gminy w kreowaniu polityki społecznej na terenie miasta i wpisało się w system pomocy społecznej jako jego integralny i wartościowy element.

Przy współpracy z Gminą Cieszyn i holenderskimi fundacjami Stowarzyszenie „Być Razem" w 1997 roku uruchomiło swój pierwszy całodobowy ośrodek, działający z dużym powodzeniem do dzisiaj pod nazwą Centrum Profilaktyki Edukacji i Terapii „KONTAKT" i oferuje pomoc psychologiczną, prawną, grupy terapii zajęciowej, grupy wsparcia, grupy socjoterapeutyczne, grupy samopomocowe i zajęcia dla całych rodzin. W 1999 roku w ramach programu Rządu RP i ONZ Stowarzyszenie uruchomiło kolejne miejsce – Hostel dla kobiet i dzieci, ofiar przemocy i innych przestępstw „Przeciw Przemocy - Wyrównać Szanse". Kolejne miejsca Stowarzyszenia to Dom Matki i Dziecka - uruchomiony w czerwcu 2006 r., Młodzieżowy Klub „Graciarnia" - uruchomiony w październiku 2006 r. oraz Centrum Wolontariatu.

W 2001 roku z inicjatywy osób związanych ze Stowarzyszeniem Pomocy Wzajemnej „Być Razem", Gminy Cieszyn oraz Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka" z Poznania powstało pierwsze w Cieszynie miejsca schronienia i edukacji dla osób bezdomnych, które działają obecnie pod nazwą Centrum Edukacji Socjalnej wraz z dwoma Domami Wspólnoty.

Elementem wpisującym ten obszar działalności Stowarzyszenia w nurt ekonomii społecznej jest przygotowywanie Domów Wspólnoty do przekształcenia w spółdzielnie socjalne lub w samodzielne stowarzyszenia. Obecnie także Stowarzyszenie przygotowuje wspólnie z Gminą Cieszyn i innymi partnerami przedsiębiorstwo socjalno - edukacyjne dla osób bezrobotnych, bezdomnych, niepełnosprawnych.

Szacunkowo z pomocy Stowarzyszenia korzysta łącznie około 3000 osób rocznie (schronienie, pomoc żywnościowa, socjalna, psychologiczna, prawna, zatrudnienie w ramach robót publicznych, edukacja). W okresie 12 lat działalności z oferty Stowarzyszenia skorzystało łącznie około 30.000 osób z terenu Gminy Cieszyn, powiatu cieszyńskiego i całej Polski.

Działalność Stowarzyszenia została doceniona w wielu konkursach (półfinalista konkursu Pro Publico Bono w 2000 r., wyróżnienie Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej za osiągnięcia w budowaniu demokracji lokalnej w Polsce w 2005 r., wyróżnienia Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Związku Powiatów Polskich, Biskupa Tadeusza Rakoczego i innych).

BIELSKIE STOWARZYSZENIE ARTYSTYCZNE „TEATR GRODZKI"

ul. Sempołowskiej 13, 43-300 Bielsko-Biała
tel. (48 33) 497 56 55, 496 52 19, faks. (48 33) 497 56 55

e-mail: biuro@teatrgrodzki.pl
strona www: teatrgrodzki.pl

Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki" istnieje od 1999 roku. Dzięki wspólnemu wysiłkowi artystów, pedagogów i animatorów kultury prowadzi działalność na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, ograniczonych w dostępie do świata kultury i sztuki. Adresatami inicjatyw Stowarzyszenia są zarówno dzieci, młodzież, jak i osoby w podeszłym wieku. Wśród nich znajdują się niepełnosprawni fizycznie i umysłowo, młodzież sprawiająca kłopoty wychowawcze i ze środowisk dysfunkcyjnych, osoby uzależnione, wychowankowie domów dziecka oraz placówek resocjalizacyjnych i opiekuńczych.

Stowarzyszenie obejmuje zasięgiem działania Bielsko-Białą, województwo śląskie i region małopolski. Ponadto inicjatywy wydawnicze i szkoleniowe mają zasięg ogólnokrajowy, a realizowane przez „Teatr Grodzki" projekty artystyczno-edukacyjne angażują we współpracę inne europejskie organizacje.

Swoją działalność artystyczną, edukacyjną oraz aktywizującą osoby ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym Stowarzyszenie realizuje dzięki środkom pozyskiwanym w ramach projektów zgłaszanych do lokalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych konkursów grantowych. Najważniejszym założeniem pozostaje jednak bliska współpraca ogólnopolskich licznymi parterami lokalnymi.

Wśród głównych obszarów działania „Teatru Grodzkiego" znajduje się:

- *program warsztatów artystycznych dla tzw. grup dysfunkcyjnych obejmujący różne dziedziny sztuki - przede wszystkim teatr, a także między innymi: animację komputerową, fotografię, sztuki plastyczne;*
- *aktywizacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych w ramach prowadzonych przez Teatr Grodzki: Warsztatu Terapii Zajęciowej, Zakładu Aktywności Zawodowej oraz poradnictwa zawodowego;*
- *działalność wydawnicza obejmująca publikacje książkowe, filmowe i prasowe o charakterze instruktażowym i dokumentacyjnym;*
- *działalność szkoleniowa adresowana do nauczycieli, terapeutów, instruktorów i wolontariuszy;*
- *organizacja konferencji, spotkań integracyjnych oraz przeglądów twórczości amatorskiej.*

Jedną z inicjatyw Bielskiego Stowarzyszenia „Teatr Grodzki" wpisującą się w szeroko postrzegany nurt ekonomii społecznej było utworzenie w 2004 roku Zakładu Aktywności Zawodowej „Zakład Introligatorsko-Drukarski Stowarzyszenia TEATR GRODZKI." Zatrudnia kilkadziesiąt osób niepełnosprawnych oraz kilkunastu pracowników kadry obsługowo-rehabilitacyjnej. Zakład jest przedsiębiorstwem całkowicie podporządkowanym potrzebom pracujących w nim niepełnosprawnych, a jednocześnie nastawionym na aktywizację i społeczną rehabilitację pracowników. Jego celem, jak każdego przedsiębiorstwa jest przychód i zysk, który zależy od wydajności pracy, a więc również od procesu rehabilitacji społecznej pracowników.

Działalność Stowarzyszenia „Teatr Grodzki" została już dostrzeżona i doceniona na forum, czego przykładem są zdobyte nagrody i wyróżnienia: nagroda Ministra Kultury w konkursie „Bliżej Teatru"; „Złota Superata" - nagroda przyznawana za wybitne osiągnięcia w dziedzinie kultury i sztuki w Województwie Śląskim, a także nominacja do prestiżowej nagrody Prezydenta Bielska-Białej „Ikar" za szczególne osiągnięcia w dziedzinie kultury w roku 2003 oraz zakwalifikowanie „Teatru Grodzkiego" do półfinału konkursu Pro Publico Bono 2004.

CENTRUM ROZWOJU INICJATYW SPOŁECZNYCH „CRIS"

ul. J.F. Białych 7, 44-200 Rybnik
tel.: 032 739-55-12, 032 423 70 34, 503-074-783

fax: 032 739-55-12 wew. 106
e-mail: cris@cris.org.pl

strona www: cris.org.pl

Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych „CRIS" jest pozarządową organizacją wspierającą powstałą w 2002 r. CIS stawia sobie za cel dążenie do stanu, w którym aktywne społeczności samodzielnie rozwiązują swoje problemy. Odbiorcami działań Stowarzyszenia są organizacje pozarządowe, liderzy społeczni, młodzież, grupy nieformalne, samorządy terytorialne i ich instytucje, podmioty ekonomii społecznej, przedsiębiorcy.

„CRIS" jest od 2004 roku członkiem Sieci Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT, posiada także status organizacji pożytku publicznego. Jest zarejestrowana jako instytucja szkoleniowa, otrzymało również patronat Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakresie szkoleń na temat instrumentów polityki strukturalnej UE.

W 2008 roku Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych brała udział w tworzeniu sieci 18 inkubatorów trzeciego sektora, zlokalizowanych w województwie śląskim, świętokrzyskim oraz podkarpackim.

Wśród obszarów działalności „CRIS" znajduje się:

- *prowadzenie Centrum Wolontariatu, z którego usług korzystać mogą zarówno wolontariusze, jak i instytucje, które chcą podjąć współpracę z wolontariuszami;*
- *prowadzenie szkoleń i doradztwa dla NGOs, obejmujących szeroki zakres tematyczny związany z wszelkimi aspektami zarządzania podmiotami trzeciego sektora;*
- *prowadzenie Inkubatora Organizacji Pozarządowych, wspierającego zarejestrowane stowarzyszenia oraz grupy nieformalne, zamierzające zarejestrować się jako stowarzyszenie lub fundacja.*

Bogata oferta „CRIS" kierowana jest w dużej mierze także do podmiotów ekonomii społecznej i polega na kompleksowym wsparciu doradczym i szkoleniowym, dostosowanym do potrzeb i oczekiwań odbiorców.

STOWARZYSZENIE WSPÓŁPRACY REGIONALNEJ

Aleja Harcerska 3c, 41-500 Chorzów
tel.: 032 273 26 62, 032 376 75 65
fax: 032 273 26 62

e-mail: swr@swr.pl

strona www: swr.pl

Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej powstało w sierpniu 2002 roku z inicjatywy grupy specjalistów zajmujących się realizacją różnorodnych projektów społecznych, lokalnych inicjatyw kulturalnych oraz przedsięwzięć naukowych. Za jeden z ważniejszych celów Stowarzyszenie stawia sobie prowadzenie i wspieranie współpracy regionalnej w Europie w zakresie rozwoju lokalnego, integracji społecznej oraz wymiany naukowej. Misją Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej jest profesjonalne przygotowanie projektów oraz zarządzanie projektami, które w efektywny sposób zaspokajają lokalne i regionalne potrzeby.

Szczególne miejsce wśród adresatów działań Stowarzyszenia zajmują podmioty ekonomi społecznej.

Na bazie kilkuletnich doświadczeń nad wypracowaniem modelu wspierania gospodarki społecznej (tzw. Wirtualnego Inkubatora Gospodarki Społecznej) w ramach projektu „Osiemnastka w sieci – porozumienie inkubatorów

organizacji pozarządowych". Stowarzyszenie prowadzi obecnie 8 Inkubatorów Trzeciego Sektora w województwach śląskim, opolskim, świętokrzyskim i podkarpackim. Wraz z innymi kluczowymi NGO działającymi w obszarze ekonomii społecznej tworzy Śląską Sieć Wspierania Ekonomii Społecznej (SWES). Jest także członkiem SKES – Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej, grupującej podmioty prowadzące działania na rzecz tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi sektora ekonomii społecznej w Polsce. Wraz z partnerami zagranicznymi uczestniczy w działaniach sieci ENISE – Europejskiej Sieci Inkubatorów Gospodarki Społecznej. Od 2008 roku prowadzi również pozarządową telewizję internetową (www.3sektor.tv), prezentującą wiele ciekawych inicjatyw realizowanych przez NGOs w Polsce.

Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej jako jedno z nielicznych, specjalizuje się w przygotowywaniu i zarządzaniu finansowym projektami naukowo-badawczymi, finansowanymi z Programów Ramowych UE oraz Funduszy Strukturalnych UE. Wśród współpracujących ze Stowarzyszeniem placówek naukowych są Centrum Onkologii – Instytut, Oddział w Gliwicach, Centrum Materiałów Polimerowych i Węglowych Polskiej Akademii Nauk w Zabrzu / Gliwicach, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach czy Fundacja Rozwoju Kardiochirurgii w Zabrzu.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „SZANSA I WSPARCIE"

Aleja Harcerska 3c, 41-500 Chorzów
tel./fax: 032 724 75 13

e-mail: szansaiwsparcie@free.ngo.pl

strona www: szansaiwsparcie.free.ngo.pl

Spółdzielnia Socjalna „Szansa i Wsparcie" powstała w 2007 roku w wyniku współpracy kilku organizacji pozarządowych w ramach projektu „Wirtualny Inkubator Gospodarki Społecznej – model funkcjonowania w sieci współpracy (WISP)". Spółdzielnia oferuje usługi opiekuńcze placówkom służby zdrowia (usługi pomocniczego personelu medycznego – sanitariuszek szpitalnych) oraz osobom starszym i niepełnosprawnym (usługi opiekuńcze). Nowatorskie działania Spółdzielni przejawiają się m. in. poprzez rozszerzenie usług o tzw. marsze „Nordic Walking" (*forma aktywności ruchowej polegającej na marszach ze specjalnymi kijami*). „Szansa i Wsparcie" zajmuje się także organizacją szkoleń w zawodzie sanitariusza szpitalnego, a także szkoleniami z zakresu przedsiębiorczości społecznej, w tym ze spółdzielczości socjalnej.

Ambicją Spółdzielni „Szansa i Wsparcie" jest wpisanie się na stałe w krajobraz ekonomii społecznej poprzez aktywne uczestnictwo we wspieraniu osób starszych oraz poprzez aktywizację zawodową osób bezrobotnych.

„Szansę i Wsparcie" tworzą głównie osoby, które zdały egzamin praktyczny i teoretyczny uzyskując kwalifikacje niezbędne do wykonywania zawodu sanitariusza szpitalnego. Od samego początku istnienia Spółdzielnia współpracuje z Samodzielnym Publicznym Centralnym Szpitalem Klinicznym Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, gdzie od października 2007 sanitariuszki zatrudnione w Spółdzielni rozpoczęły świadczenie usług i są zatrudnione do teraz. Wśród partnerów znajduje się także Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej oraz Śląskie Stowarzyszenie Osób Dotkniętych Chorobą Parkinsona.

SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „NOWY HORYZONT”, CIESZYN

ul. Wałowa 4, 43-400 Cieszyn
Tel. 501 445 855

walowa.admin@gmail.com

www.nowyhoryzont.net.pl

Spółdzielnia została założona w 2008 roku przez 5 osób. Obecnie liczy 8 członków i świadczy usługi w zakresie:

- *specjalistycznego i niespecjalistycznego sprzątania,*
- *zagospodarowania terenów zielonych,*
- *drobnych remontów,*
- *zimowego utrzymania chodników, placów itp.*

Głównymi odbiorcami usług są:

- *Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości,*
- *Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Cieszynie,*
- *Zakład Budynków Miejskich Sp. z o.o. w Cieszynie,*
- *Fundacja Rozwoju Kultury Audiowizualnej „Strefa Szarej”.*

Spółdzielnia cały swój majątek wypracowała ciężką pracą członków i do dnia dzisiejszego nie korzystała z żadnych środków pomocowych na założenie czy prowadzenie działalności gospodarczej.

Człowiek - najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego